

"Ahhoz, hogy el tudjuk helyezni magunkat a világmindenség óriási körforgásában - ebben az időtlen, végtelen folyamatban - ismernünk kell múltunkat, személyes gyökereinket, valamint történelmünket is. Ismernünk kell ősi mítoszainkat, művészetünket a népművészet motívumkincsét, mely kristálytisztá jelrendszerrel jeleníti meg az adott népcsoport mindenkori életérzéseit. Csak úgy tudjuk megtalálni helyünket, ha a természet törvényeinek tisztelete mellett tiszteljük őseinket, hagyományainkat, pontosan ismerjük identitásunkat, és ennek tudatában éljük modern életünket, illetve adjuk tovább mindezt utódainknak."

Kubinyi Anna

Célunk a vidék szellemi és tárgyi örökségének megismertetése

Bába község a Dél-Dunántúlon, Tolna megyében, a Szekszárdi Kistérségben, Mohácstól, Bajától és Szekszárdtól egyaránt mintegy 30 km-re található.

Bába a népművészetéről, hagyományairól híres Sárköz déli csücskében, a Sárvíz folyó egykori dunai torkolatánál, a gemenci erdő mellett fekvő kis falu. A település ősi, már a kelták és a rómaiak által is lakott hely volt. Bábátó néven 1015-ben említik először írásban. Szent László király által az itt élő besenyők megtérítésére 1093-ban alapított apátság országszerte ismert volt a "Szent Vér" ereklyéről, ezért gyakran felkeresték a magyar királyok Hunyadiak, Zsigmond, II. Ulászló és itt végezte utolsó gyónását és az áldozását II. Lajos a végzetes mohácsi csata előtt. Lakói mindvégig megőrizték magyarságukat és többségében katolikus hitüket akkor is, amikor a környékre más nemzetiségű telepések érkeztek, a "Sárköz" magyarsága pedig a reformációhoz csatlakozott. A református lakosságát a sárközi népcsoporthoz, míg a katolikus vallású lakosságot inkább a geresdháti népcsoporthoz sorolja a néprajz. A Duna szabályozásáig sík területe árterület volt, a kevés művelhető földterület mellett a halászat, az ártéri gazdálkodás és a hajóvontatás nyújtott megélhetést az itt lakóknak. A Duna szabályozása, a XIX. század második felében befejeződött vízszabályozások, ármentesítések következtében alapvetően megváltozott a gazdálkodás, megkezdődött a szántóföldi művelés és az istállózó állattartás térhódítása. A lecsapolt területeken a földművelésből élők gazdag termést takarítottak be, nagy jövedelmekre tettek szert. A gazdagodás lehetővé tette munkaeszközök fejlesztését, amely maga után vonta az építkezés, a lakásberendezés és viselet változását is.

A település a hagyományait ma is őrzi. Ennek legszebb példája az önkormányzati fenntartású Tájház, mely az 1990-es évek óta működik és gyarapítja gyűjteményét. A működés első néhány évében a gyűjtésen, az állomány gyarapításán volt a hangsúly, majd a kiállításoknak helyet adó épületek felújítása következett. A Tájházban 2002-ben nyílt meg a módos paraszt család életmódját bemutató állandó kiállítás, három évvel később pedig az állandó hímes tojás kiállítás. A régi tájház épületében 2004-től látható a halászok életmódját bemutató állandó kiállítás. A Halászház a vízből, folyókból élő emberek lakóházának berendezését, életformáját idézi fel. Megismerhetjük a halászó ember szerszámaint, a varsát, a dobóhálót, a kukucsát, a kecét, a villinget, láthatunk ladikot és sok érdekes használati tárgyat.

A Tájház a Duna szabályozása után meggazdagodott katolikus lakosság jellegzetes paraszti portáját: lakóházát, gazdasági épületeit munkaeszközöket és a 19. század végén felvirágzó népviseletet mutatja be, de helyet kapnak benne a kisebb lélekszámú református lakosság népi kultúrájának tárgyi emlékei is. Kézműves műhelye teret biztosít a mai hagyományőrzésnek. A foglalkozásokon az érdeklődők megismerkedhetnek a bátai katolikusok körében ismert csipke-varrással, a viaszos tojásírással, valamint a szövéssel, népi gyermekjátékok készítésével.

A Tájház alapító tagja a Magyarországi Tájházak Szövetségének. Tájházunk 2005-ben a Magyarországi Tájházak Szövetsége „Év tájháza” című pályázatán elnyerte az „Év tájháza 2005” címet. Az „Év Múzeuma 2007” pályázaton a helyi közösség kulturális öröksége megőrzésével és bemutatásával elnyerte az Oktatási és Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya különdíját. Az elismerések megerősítettek bennünket abban, hogy jó irányban haladunk, és folytatnunk kell a gyűjtő és feldolgozó munkát, miközben folyamatosan fejlesztünk és újítunk, hogy lehetőségeinket a legteljesebben kiaknázva közvetíthessük értékeinket szűkebb és tágabb környezetünkben.

Ennek szellemében tevékenykedtünk az elmúlt években is: az állandó kiállítások karbantartása és állagmegóvása, valamint az állomány további gyarapítása mellett rendszeresen rendeztünk időszakos kiállításokat, hagyományőrző programokat és csatlakoztunk országos szakmai programokhoz. Minden évben igyekeztünk fejlesztéseket megvalósítani, főleg pályázati források segítségével: A Nemzeti Kulturális Alap múzeumi szakmai kollégium által nyújtott 500.000,- Ft támogatásból 2008-ban a tárgyak egy részének állományvédelme valósult meg. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium által a Reneszánsz év keretében a Tájházak a közösségért címmel kiírt pályázaton a Tájház szakmai fejlesztésére

nyújtott 1.300.000,- Ft támogatásából a Tájház honlapját fejlesztettük többnyelvűvé, emellett a közgyűjteményi anyagot bemutató kiadványunk készült. Az összegyűlt régi fotók, iratok tárolására két új tároló szekrényt vásároltunk és a lakószobában megépült a cserépkályha. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium „Vendégváró tájházak” pályázatán nyert 1.200.000 Ft támogatásból a padlástérben raktár és egyben kiállító helyiség kialakítását valósítottuk meg 2009-ben. Ugyancsak 2009-ben az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztálya által meghirdetett Tengertánc II - A népművészeti, a hagyományos népi kézműves értékeket megtartó és bemutató alkotóházak, nyitott műhelyek infrastrukturális és eszközfejlesztése altémára benyújtott pályázat támogatásával a halászlát bemutató állandó kiállításnak helyet adó épületben a XXI. századi látogatói igényeknek megfelelő higiéniai feltételek biztosítását tűzte ki célul a Tájház. Pályázati támogatásból sikerült egy korszerű vizesblokkot létesíteni, amely elengedhetetlenül szükséges a látogatók fogadásához, valamint az itt folyó foglalkozások lebonyolításához.

Tájházunk a népi építészet szempontjából jelentős a településre jellemző építészeti értékeket őrző épület. Folyamatban van az épület műemlékké nyilvánítása. Létrehozásának célja: Báta község sajátos kulturális örökségének összegyűjtése, bemutatása. A néphagyományok átörökítése, minél szélesebb körű megismertetése és népszerűsítése.

A Tájház éves munkaterv alapján működik. A Tájház munkaterve az Általános Művelődési Központban a tanév rendjéhez igazodóan tartalmazza az elvégzendő feladatokat. A munkaterv szakmai programra épül. Éves munkatervünkben az időszaki kiállítások, rendezvények és múzeumi órák olyan füzérét kívántuk összeállítani, melyek valamilyen aktualitáshoz kötődve követnek egy tematikát, miközben megismertetnek a helyi hagyományokkal, és egyben azoknak is folyamatos újdonságélményt nyújtanak, akik rendszeresen visszalátogatnak hozzánk. Célcsoportjainkkal két területre koncentráltunk: az egyik az időszakos látogató, turista, rendezvényre érkező vendég. Számukra az időszakos kiállításokkal színesítjük a Tájház állandó kínálatát. A másik csoport az iskolások - az oktatáshoz kapcsolódó szolgáltatások, ami az utóbbi években sokat fejlődött. A helyi általános iskola honismereti projektnapjainak állandó helyszíne a Tájház, e tevékenységünket szeretnénk volna kibővíteni és fejleszteni.

Célunk megvalósításához jó alapként szolgált, hogy 2009-et a Magyar Turizmus Zrt. a „Kulturális Turizmus Évének” nyilvánította. Ehhez kapcsolódva az Oktatási és Kulturális Minisztérium Nagy KUL-TÚRA címmel áprilisban programot hirdetett, azzal a céllal, hogy a

diákok informális keretek között, élményszerű programok segítségével ismerkedjenek meg a közgyűjteményekben őrzött tudásanyaggal. „Ismerkedés a vidék szellemi és tárgyi örökségével” című tematika keretében kidolgoztuk közgyűjteményi programcsomagunkat, melynek elsődleges célcsoportjaul az általános iskolai tanulókat határoztuk meg. A programcsomagokat az utóbbi évek tapasztalatai alapján, lehetőségeinket és a költséghatékonyságot figyelembe véve terveztük meg. Végül három programcsomag készült, melyekhez a tematika mellett módszertani segédletet és foglalkoztató füzetet is készítettünk:

Az I. csomag: Az iskolák hon- és népismeret tanmenetéhez igazodó tájházi foglalkozás az általános iskola 5. osztályos tanulói számára készült. A programcsomag a hon- és népismereti tanmenethez igazodva, a témakörök szerinti bontást figyelembe véve, interaktívan mutatja be a Tájház és a Halászház gyűjteményén keresztül a népi építkezési, táplálkozási, a jeles napokhoz, karácsonyi ünnepkörhöz kötődő szokásokat és a népviseletet.

A II. csomag : A hon- és népismeret tanmenethez igazodó tájházi foglalkozás az általános iskolák 6. osztályos tanulói számára készült. A programcsomag a hon- és népismereti tanmenethez igazodva, a témakörök szerinti bontást figyelembe véve, interaktívan mutatja be a Tájház gyűjteményén keresztül a gazdasági épületeket, a paraszti munkákat és a hozzájuk kapcsolódó szokásokat, a falusi mesterségeket, kereskedelmet, a családi és társadalmi kapcsolatokat a falun belül, a húsvéti ünnepkörhöz kötődő szokásokat.

A III. csomag: Bába, mint sárközi település lakóinak életmódja a Duna szabályozása előtt és után. Érintett korosztály: általános és középiskolások. A programcsomag a Duna szabályozása előtt a vízből élők életmódját, elsősorban a halászatot, halászati eszközöket valamint a Duna szabályozását követő időszakban kialakult gazdag paraszti portát, életmódot, népviseletet, népművészetet mutatja be.

Mindegyik program része volt a kézműves foglalkozás is. A látottak, hallottak feldolgozásához minden gyermek részére foglalkoztató füzetet is tartalmazott a programcsomag.

A Nagy KUL-TÚRA pályázat bírálóbizottsága döntése szerint a beadott ajánlatunk a kiírásban foglalt szakmai elvárásoknak magas színvonalon megfelelt, így azt az iskoláknak a KUL-Túra Élmény múzeumpedagógiai, könyvtári és levéltári programokon való részvétel

támogatása a közoktatási intézmények számára címmel meghirdetendő pályázat programkínálatába beillesztették. Ennek eredményeként 2010. március és április hónapban öt általános iskola több mint háromszáz tanulója látogatta meg a Tájházat és a Halászházat és vett részt a tájházi foglalkozásokon. A foglalkozások lebonyolításában a Kézműves Egyesület tagjai és az Általános Művelődési Központ pedagógusai működtek közre. Természetesen a programsorozaton túl is szívesen fogadtuk iskolai csoportok jelentkezését, akár középiskolákét is, és biztosítottuk az élményközpontú megismerést a kidolgozott tematika szerint. Nagy örömmel fogadtuk a Pécsi Tudományegyetemről érkezett megkeresést, hogy tanszéki kirándulás programjába be kívánják építeni a Halászház és a Tájház valamint a Szent Vér templom meglátogatását. A tanszéki kiránduláson mintegy negyven oktató és hallgató kereste fel a közgyűjteményt Andrásfalvy Bertalan vezetésével. Ezt követően a Szegedi Tudományegyetem oktatói és hallgatói, mintegy 36 fő, majd Mohay Tamás vezetésével az ELTE oktatói és hallgatói is megtekintették a kiállítást. Bízunk benne, hogy a Tájház a jövőben is egyik célállomása lesz a tanszéki kirándulásoknak.

A 2010-es év természetesen a hon- és népismereti foglalkozások és az iskolás csoportok fogadása mellett rendezvényeket is felvonultat. Az éves programokat részben az országos szakmai programok (Kulturális Örökség Napjai, a Nemzeti Kulturális Alap által meghirdetett „Felemelő század” tematikus évad), részben a helyi aktualitások és a hagyományok határozták meg. A Nagy KUL-TÚRA program tapasztalatai is azt mutatták, hogy a személyes tapasztalás, az élmények milyen nagy szerepet játszanak a megismerésben, ezért ezt a szemléletet igyekeztünk a Tájház minden programjába beépíteni. Mivel az állandó kiállításhoz rendelkezünk foglalkoztató füzetekkel, fontosnak tartottuk, hogy az időszak kiállítások kapcsán is legyen lehetőség az élményszerű feldolgozásra, ezért minden időszaki kiállításhoz készültünk foglalkoztató elemekkel is.

2010. év első nagyrendezvénye a mára hagyományossá vált Hímestojás Fesztivál volt április 24-én. A rendezvény programja a korábbi hagyományokat követve folklórműsort és kézműves bemutatókat is tartalmazott, azonban színesítettük a Bátán Húsvétkor szokásos pereckalács sütésével, melynek folyamatát a dagasztástól és a kemence befűtésétől a sütésen át a kóstolásig követhették az érdeklődők. A gyerekek számára többféle – a Húsvéthoz kötődő – kézműves tevékenységre biztosítottunk lehetőséget a program ideje alatt. Két olyan országos program van, melyhez az évek során rendszeresen csatlakozik a Tájház. Az egyik a Múzeumok Éjszakája, melynek 2010-ben a „Tücsökzene” alcímet adtuk. Célunk, hogy az

estébe nyúló nyitva tartás alatt a látogatók elődeink életmódjának hangulatát érezhessék. Programjaink mindig családiak, kellemes hangulatúak és annak ellenére, hogy színpadi műsort nem szervezünk, szép számú látogató tölti velünk az estét. Az elmúlt év „tücsökzenés nyárestéjén” a Tájház önkénteseit hallgathatták az érdeklődők, akik a ház különböző pontjain, a helyszínhez illő történeteket, balladákat olvastak fel.

A másik országos program, melyhez évek óta csatlakozunk, a Kulturális Örökség Napjai, és az ehhez kapcsolódó ingyenes épületlátogató hétvége, melynek keretében Tájházunk is látogatható. Erre a programra mindig az Örökség Napok témájához kapcsolódó időszakos kiállítással készülünk. 2010-ben bővelkedtünk témákban: a Nemzeti Kulturális Alap által meghirdetett „A Felemelő század” 2010-2011 tematikus évad A paraszti polgárosodás tárgyi világa témájához csatlakozva megújítottuk állandó kiállításunkat „A táj átalakulása és a gazdálkodás változásai a XIX. században Bátán” címmel, valamint a Tájház műhelyében időszakos kiállítás nyílt „Paraszti építkezés, épületdíszek a Duna szabályozása előtt és után” címmel. Emellett „Így látják falunkat a gyermekek” címmel szintén időszaki kiállításon mutattuk be a helyi általános iskolások műveit, melyek azután kiegészültek az Örökség Napok hétvégéjén szervezett kézműves foglalkozáson készült terményképekkel, alkotásokkal. A terményképek készítése közben a gyerekek megismerkedhettek a gabonafélékkel.

A Tökparádé – melyet hagyományosan október végén rendezünk meg – a Mindenszentek, Márton-nap táji hangulatot igyekszik a látogatók elé varázsolni egy rövid délután erejéig, amikor a régi hagyományok felelevenítésével hagyományos ételek készülnek és az új borok is bemutatkoznak. Mivel a töklámpás faragása hagyományosan is szokás volt a korán sötétedő őszi estékre, így a fiatalok általában ebben vesznek részt, de nagy sikere volt a kemencében sült, helyben dagasztott, többféle ízesítésű kelt kalácsoknak, és a délutánnak az alkonyatban felderengő töklámpások adták a különleges hangulatot. Az év utolsó rendezvénye – szintén a hagyományokat követve – a Luca-napi mézeskalács sütés és díszítés. Ezen általában idősek és fiatalok is boldogan vesznek részt: elkészülnek a hagyományos karácsonyfadíszek, gazdát cserél néhány recept, és a kezdők különféle fortélyokat leshetnek el a tapasztalt díszítőktől.

Ezek a programok azonban nem valósulhatnak meg, és nem telnének meg étellel a Tájház kézműves szakköréből 2008-ban hivatalosan is egyesületté alakult lelkes csapata nélkül, akik évek óta önkéntes munkájukkal és hagyományörző tevékenységükkel színesítik a

rendezvényeket, biztosítják a kézműves foglalkozásokat és tesznek azért „hogy a fonál el ne szakadjon”. Mottójuk: „Hagyományaink őrzése a folytonosság biztosítása, munkáink apró hidak múlt és jövő között.”

Pályázatunkat a Nagy KUL-TÚRA programhoz való csatlakozás és ennek eredményeként a KUL Túra Élmény pályázat keretében lebonyolított tájházi programok megvalósítása kapcsán nyújtjuk be. A programcsomag kidolgozásával a tájházi közgyűjteményt az oktatás szolgálatába kívántuk állítani.

A korábbi években megvalósult fejlesztések a Tájház életében jelentős változást eredményeztek. Lehetőséget teremtettek a tárgyak hiteles bemutatása mellett a helyi néphagyományok, népi kultúra minél szélesebb körű megismertetésére. A Tájház és a Halászház, a bennük folyó rendezvények, a kézműves foglalkozások turisztikai vonzerőt jelentenek, amely a településünk hátrányos helyzetének felszámolásához is utat nyithat.

A Tájház alkalmassá vált a tárgyak hiteles bemutatása mellett a helyi és tájegységi hagyományörző és identitást erősítő, népi kultúrát megújító tevékenységek befogadására, a néphagyományok, hagyományos kismesterségek, tárgyalakotó népművészeti tevékenységek gyakorlására és bemutatására. A jelenleg folyó hagyomány átörökítő kézműves foglalkozások, tájházi rendezvények, ismeretterjesztő előadások mellett a tájház az összegyűjtött helytörténeti, néprajzi anyaga iskolásaink honismereti-népismereti tantárgyának oktatásához is segítséget nyújt. Népi kultúránkat megismerteti, megszeretteti és átörökíti jövő nemzedékünkre. A lebonyolított programok fotóanyaga megtekinthető a www.tajhaz-bata.hu és a www.bata.hu/integralom4/ikcs.htm honlapokon.

Báta, 2011. január 26.

Balogh Imréné
tájház vezető

Faidt Józsefné
ÁMK igazgató